

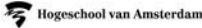

Schrijven en feedback als motor voor tweedetaalontwikkeling
 Conferentie BVNT2 2017, 20 mei 2017

Catherine van Beuningen, HvA
 Hoofddocent lerarenopleiding Nederlands
 c.g.van.beuningen@hva.nl
<http://catherinevanbeuningen.weebly.com/>

CREATING TOMORROW

EVEN VOORSTELLEN

- **Sinds 2013:** hoofdocent lerarenopleiding Nederlands en onderzoeker in het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding (HvA)
- **Daarvoor (o.a.):** docent in duale MA 'NT2 en meertaligheid' (UvA), onderzoeker toegepaste taalwetenschap (UvA), docent Nederlands aan universiteit in Boedapest, docent NT2 op een ROC, ...
- **Onderzoek (o.a.):** de rol (*effectiviteit*) van feedback in de ontwikkeling van schriftelijke taalvaardigheid; *individuele verschillen* in feedbackreceptiviteit; *denkprocessen* en *strategiegebruik* tijdens feedbackverwerking

VANDAAG

- De rol van **schrijven** en **feedback** in tweedetaalverwerving
  - Het belang van **feedback**
  - Het belang van **schrijven**
  - Het belang van **feedback op schrijfproducten**
- Verschillende **typen feedback** op schrijfproducten
- Theoretisch **debat** over de **effectiviteit van correctieve feedback**
- **Onderzoek** naar effectiviteit van correctieve feedback
- **Implicaties** voor het (NT2-)onderwijs

DE ROL VAN SCHRIJVEN EN FEEDBACK IN TWEETAALVERWERING

HET BELANG VAN FEEDBACK

- **Feedback:** specifieke informatie aan de leerder over zijn leerprestatie
- **Doel:** leerder inzicht geven in zijn prestatie in relatie tot leerdoel, om hem zo verder te helpen ('assessment *for* learning')
- Feedback/formatieve evaluatie is één van de **meest effectieve** interventies die docenten kunnen inzetten om leerprestaties te verbeteren (Hattie, 2009)

DE UITKOMSTEN

De door u gedeelde best practices vindt u hier:

- <https://www.mentimeter.com/s/9a4201dfc13a46afcadb4315b5a301dc/b8eb221d2a10>

EFFECTIEVE FEEDBACK

- **Doelgericht** (gerelateerd aan leerdoelen en succescriteria; product/proces/zelfregulatie)
- **Passend** (bv. bij taak, doelgroep)
- **Specifiek**
- **Motiverend** (gebalanceerd)
- **Richtinggevend** (bv. aanwijzingen, regels, vragen, voorbeelden)
- **Vraagt verwerking/mogelijkheid ervan te leren** (bv. revisie)

Ga naar www.menti.com
Code: 58 37 70

UITWISSELEN VAN BEST PRACTICES

Deel een best practice m.b.t. één van onderstaande kenmerken van effectieve feedback

- **Doelgericht:** Hoe relateert u feedback (expliciet) aan leerdoelen en succescriteria?
- **Passend:** Hoe zorgt u voor passende feedback (bv. bij taak, doelgroep)?
- **Specifiek:** Hoe maakt u feedback zo specifiek mogelijk?
- **Motiverend (gebalanceerd):** Hoe zorgt u ervoor dat uw feedback uw leeders motiveert?
- **Richtinggevend:** Hoe zorgt u ervoor dat leeders weten hoe ze hun prestaties kunnen verbeteren (bv. aanwijzingen, regels, vragen, voorbeelden)?
- **Vraagt verwerking/mogelijkheid ervan te leren:** Hoe zorgt u ervoor dat leeders maximaal van uw feedback profiteren (bv. revisie)?

Hogeschool van Amsterdam

SCHRIJVEN: BELANGRIJK EN COMPLEX

- Schrijven is een **complexe** vaardigheid
- Cognitief **veeleisend**
- **Tegelijkertijd** rekening houden met inhoud, structuur, formulering, grammaticale adequaatheid
- **Recursief proces** van conceptualiseren, plannen, formuleren/vertalen, teruglezen (monitoren) en reviseren

```
graph TD; A((schrijver, taak en taakomgeving)) --- B((conceptualiseren en plannen)); B --- C((formuleren /vertalen (schrijven))); C --- D((monitoren (teruglezen))); D --- E((reviseren)); E --- A;
```

Hogeschool van Amsterdam

SCHRIJVEN IN EEN TWEEDE TAAL IS EXTRA COMPLEX

- Talig adequaat **formuleren** is in T1 een grotendeels **geautomatiseerd proces**, in T2 niet

voor T2-leerder

```
graph TD; A((schrijver, taak en taakomgeving)) --- B((conceptualiseren en plannen)); B --- C((formuleren /vertalen (schrijven))); C --- D((monitoren (teruglezen))); D --- E((reviseren)); E --- A;
```

COMPLEX, MAAR BELANGRIJKE BRON VOOR TWEEDETAALVERWERVING

- Productief taalgebruik vraagt om **diepere vorm** van taalverwerking dan luisteren en lezen (*'pushed output'*)
  - Schrijven heeft **voordelen** t.o.v. spreken: 1) **meer tijd**; 2) **niet vluchtig**
  - Daarom kan leerder zijn **aandacht** en **cognitieve capaciteit** beter **verdelen**, **bewuster** bezig zijn met talige aspecten en zijn productie beter **monitoren**
- **Writing-to-learn** (*instrumenteel*) vs. **learning-to-write** (*functioneel*)

HET BELANG VAN FEEDBACK OP SCHRIJFPRODUCTEN

- Om het potentieel van schrijven als motor van tweedetaalverwerving waar te kunnen maken, is het belangrijk dat de leerder **feedback** ontvangt
- **Doel** van feedback (nl. bijdragen aan taalontwikkeling) in zicht doordat:
  - De aandacht van de leerder **gericht** wordt **op talige formulering** (vorm) van zijn schrijfwerk (*'noticing'*)
  - De leerder **inzicht** krijgt **in hiaten** in eigen zijn taalvaardigheid (*'noticing the gap'*)

Hogeschool van Amsterdam

VERSCHILLENDE TYPEN FEEDBACK OP SCHRIJFPRODUCTEN

www.hva.nl

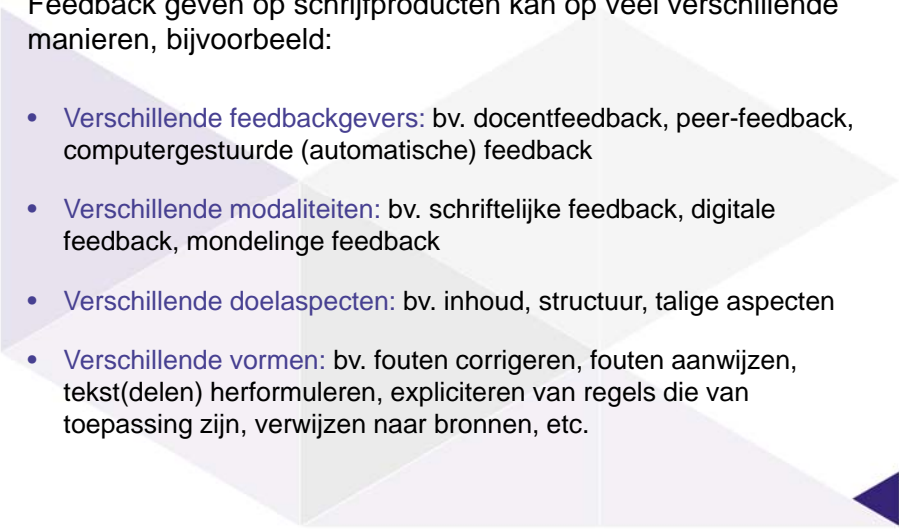

Hogeschool van Amsterdam

FEEDBACKMOGELIJKHEDEN

Feedback geven op schrijfproducten kan op veel verschillende manieren, bijvoorbeeld:

- **Verschillende feedbackgevers:** bv. docentfeedback, peer-feedback, computergestuurde (automatische) feedback
- **Verschillende modaliteiten:** bv. schriftelijke feedback, digitale feedback, mondelinge feedback
- **Verschillende doelaspecten:** bv. inhoud, structuur, talige aspecten
- **Verschillende vormen:** bv. fouten corrigeren, fouten aanwijzen, tekst(delen) herformuleren, expliciteren van regels die van toepassing zijn, verwijzen naar bronnen, etc.

Hogeschool van Amsterdam

FOCUS VANDAAG: CORRECTIEVE FEEDBACK

Correctieve feedback (CF): *elke indicatie aan de leerder dat zijn gebruik van de doeltaal niet correct is*

- Feedbackgever: docent
- Modaliteit: schriftelijk
- Vorm: te verbeteren aspecten aanwijzen en/of corrigeren
- Doelaspect: talige aspecten

- CF als didactisch middel om taalverwerving te stimuleren
- Meest gebruikte vorm van feedback in tweedetaalonderwijs

Hogeschool van Amsterdam

VERSCHILLENDE TYPEN CORRECTIEVE FEEDBACK

Bijvoorbeeld verschil in:

- *Expliciteit* van de feedback/rol van de leerder in correctieproces:
Directe vs. indirecte correctieve feedback

<p><i>Directe CF</i></p> <p>Ik adviseer ~~jouw~~ deze telefoon. <i>adviseer jou</i></p>	<p><i>Indirecte CF</i></p> <p>Ik adviseer (~~jouw~~) deze telefoon. S (...) = verkeerde vorm S = spelfout</p>
--	--

- *Intensiteit* van de feedback:
Gefocuste vs. ongefocuste correctieve feedback

<p><i>Ongefocuste CF</i></p> <p>Het telefoon niet functioneert. ~~De~~ <i>functioneert niet</i></p>	<p><i>Gefocuste CF – lidwoorden</i></p> <p>Het telefoon niet functioneert. <i>De</i></p>
--	--

Ga naar www.menti.com
Code: 84 97 57

SNELLE PEILING

Welk(e) type(n) correctieve feedback (CF) geeft u uw studenten op schrijfproducten?

- Gebruikt u (als u correctieve feedback geeft) vooral **directe** of **indirecte** CF?
- Gebruikt u (als u correctieve feedback geeft) vooral **gefocuste** of **niet-gefocuste** CF?

THEORETISCH DEBAT OVER DE EFFECTIVITEIT VAN CORRECTIEVE FEEDBACK

Hogeschool van Amsterdam

'ERROR CORRECTION DEBATE'

Theoretische discussie rondom effectiviteit van correctieve feedback

- OF (wel of niet)?
- HOE (welke CF-methode)?
- WANNEER (welke fouten; voor welke leeders)?

Hogeschool van Amsterdam

OF CORRECTIEVE FEEDBACK WERKT

Critici zoals John Truscott (**1996**, 1999, 2004, 2007, 2009) zijn sceptisch over de rol die correctieve feedback kan spelen in tweedetaalverwerving

Hogeschool van Amsterdam

OF CF WERKT

Contra (bv. Truscott, 1996)

- CF leidt op zijn best tot **expliciete kennis** over taalsysteem, maar niet tot **impliciete kennis** die leerder in staat stelt tot effectief communiceren (*pseudoleren*)
- CF is gebaseerd op **simplistisch beeld van tweedetaalverwerving**; transfer van informatie tussen docent en leerder

Pro (bv. Ferris, 1999)

- Expliciete kennis is waardevol: 1) kan door oefening **geautomatiseerd** worden; 2) kan tijdens schrijven **gebruikt** worden
- Leerder heeft CF nodig om zicht te krijgen op waar eigen taalgebruik niet overeenkomt met de doeltaal ('**noticing the gap**')
- Zonder CF kunnen fouten **fossiliseren** ('inslijpen')

Hogeschool van Amsterdam

CF ZELFS SCHADELIJK?

Volgens Truscott (bv. 1996) is CF niet alleen ineffectief, maar zelfs **schadelijk** voor het proces van tweede taalverwerving:

- CF zou **tijd en energie opslokken** die in input en oefening gestoken had kunnen worden
- CF zou leiden tot **minder complex taalgebruik**, doordat leerders vermijdingsstrategieën gaan inzetten
- CF zou leiden tot **demotivatie**

Weerlegging (bv. Van Beuningen, 2012) :

- Voor succesvolle tweedetaalverwerving blijken input en output niet voldoende; leerders' aandacht moet (*in communicatieve context*) op vorm gericht worden ('**focus-on-form**')
- Onderzoek laat zien dat van zo'n '**trade-off-effect**' geen sprake is
- Onderzoek laat zien dat leerders correctieve feedback **verwachten** en **waarderen**

Hogeschool van Amsterdam

HOE CORRECTIEVE FEEDBACK WERKT

Behalve over de vraag of CF kan bijdragen aan taalverwerving, verschillen de meningen ook over de te verwachten relatieve effectiviteit van verschillende feedbacktypen (bv. (in)directe CF; (niet-)gefocuste CF)

Hogeschool van Amsterdam

HOE CF WERKT

<p>Pro indirecte CF</p> <ul style="list-style-type: none"> • Indirecte CF leidt tot meer diepgaande taalverwerking (want actieve rol voor de leerder) en heeft daarom groter potentieel als motor voor taalverwerving 	<p>Pro directe CF</p> <ul style="list-style-type: none"> • Indirecte CF biedt de leerder onvoldoende houvast; zeker bij complexe fouten; zeker beginnende leerder
<p>Pro gefocuste CF</p> <ul style="list-style-type: none"> • Feedback op alle fouten zorgt voor cognitieve overbelasting • Grotere kans dat leerder zich bewust wordt van hiaten in talige kennis ('noticing the gap') als aandacht gericht wordt op een (beperkt aantal) fouttype(n) 	<p>Pro ongefocuste CF</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meer 'natuurlijke'/gebruikelijke vorm van feedback geven • Verwarrend voor leerders als sommige fouten wel en andere niet van feedback worden voorzien • Gefocuste feedback is meer een veredelde grammatica-oefening ('focus-on-forms')

WANNEER CORRECTIEVE FEEDBACK WERKT

Behalve over de vraag *of* en *hoe* CF kan bijdragen aan taalverwerving, worden er in de literatuur ook voorspellingen gedaan over *welke typen fouten meer/minder ontvankelijk zijn voor correctie*

WANNEER CORRECTIEVE FEEDBACK WERKT

Discussie m.b.t. de corrigeerbaarheid van verschillende soorten fouten

- **Grammaticale vs. niet-grammaticale fouten**
  - Hypothese: simpele fouten zoals spelfouten zijn evt. corrigeerbaar, maar CF heeft geen effect in het grammaticale domein (bv. Truscott, 1996)
- **Regelgebaseerde vs. idiosyncratische fouten**
  - Hypothese: regelgebaseerde fouten, zoals congruentiefouten, zijn beter corrigeerbaar dan fouten waaraan geen duidelijke regel ten grondslag ligt, zoals lexicale fouten (bv. Ferris, 1999)

Hogeschool van Amsterdam

ONDERZOEK NAAR DE EFFECTIVITEIT VAN CORRECTIEVE FEEDBACK

www.hva.nl

Hogeschool van Amsterdam

OF CORRECTIEVE FEEDBACK WERKT

- Veel, ook al vroeg onderzoek toont aan dat **leerders profiteren van CF tijdens revisie** (mooi, maar nog geen bewijs voor taalleereffect van CF)
- Recenter onderzoek (in antwoord op Truscott, 1996) laat zien dat leerders die CF ontvangen **minder fouten** maken **in nieuwe teksten** dan leerders in controlegroepen (wél bewijs voor taalleereffect van CF)
- Bovendien heeft het ontvangen van CF **meerwaarde boven de** gelegenheid krijgen **zelf teksten te reviseren** zonder feedback

Zie bijvoorbeeld Bitchener en Ferris (2012), Bitchener en Storch (2016) of Van Beuningen (2010) voor synthese van beschikbaar CF-onderzoek

HOE CORRECTIEVE FEEDBACK WERKT

Gefocuste vs. ongefocuste CF

- Meeste recente CF-studies onderzochten de effectiviteit van **gefocuste CF** (m.n. gericht op lidwoordgebruik in het Engels) en toonden aan dat dit feedbacktype een **leereffect** oplevert
- Weinig onderzoek naar de effectiviteit van **ongefocuste CF**, maar grootschalige studie (N=268) met Nederlandse leerders (Van Beuningen, 2012) laat zien dat ook dit type feedback **bijdraagt aan de ontwikkeling van schriftelijke taalvaardigheid**
- Nog **onvoldoende methodologisch verantwoord onderzoek** om uitspraken te kunnen doen over de **relatieve effectiviteit** van gefocuste en ongefocuste CF

HOE CORRECTIEVE FEEDBACK WERKT

Directe vs. indirecte CF

- Onderzoek laat zien dat **zowel directe als indirecte CF bevorderlijk** is voor de ontwikkeling van schriftelijke taalvaardigheid
- Als het type fout waarop feedback gegeven wordt buiten beschouwing wordt gelaten, lijkt **directe CF** vooralsnog **effectiever** te zijn dan indirecte CF (NB: meer onderzoek nodig!)
- Onderzoek laat zien dat de **relatieve effectiviteit** van directe en indirecte CF **samenhangt met het type fout** waarop feedback wordt gegeven (NB: meer onderzoek nodig!)
  - Voor **grammaticale fouten** en **idiosyncratische fouten** werkt **directe CF** beter
  - Voor **simpele niet-grammaticale fouten** (zoals interpunctiefouten) levert **indirecte CF** een langduriger leereffect op

 Hogeschool van Amsterdam

WANNEER CORRECTIEVE FEEDBACK WERKT

- Vooral nog blijkt uit onderzoek niet dat bepaalde fouttypen oncorrigeerbaar zijn; CF werkt voor alle onderzochte fouttypen
- Leerders profiteren wel bij verschillende fouttypen in verschillende mate van verschillende feedbacktypen (zie vorige slide)

 Hogeschool van Amsterdam

AANVULLENDE VRAGEN

- Eerder CF-onderzoek kijkt naar m.n. naar groepsresultaten
- Uit data (en in de praktijk) blijkt echter dat niet alle leerders op dezelfde manier en in dezelfde mate profiteren van CF
- Een klein aantal recente studies zoomt daarom in op de individuele leerder
- Bv. door te onderzoeken:
  - Of en hoe de mate waarin individuele leerders profiteren van CF beïnvloed wordt door individuele cognitieve verschillen (in taalvaardigheid, grammaticakennis en taalanalytisch vermogen) en affectieve verschillen (in motivatie, attitude t.o.v. CF en geloof in eigen kunnen) tussen leerders (Van Beuningen en Oostdam, in voorb.)
  - Hoe individuele leerders CF-verwerking aanpakken (Van Beuningen, 2016)

DE ROL VAN INDIVIDUELE FACTOREN

(VAN BEUNINGEN EN OOSTDAM, IN VOORBEREIDING)

- Grote variatie, zowel in feedbackreceptiviteit als in cognitieve/affectieve factoren
- Individuele factoren positief gerelateerd aan schriftelijke taalvaardigheid
- Leerders die beschikken over meer grammaticakennis en/of een betere taalvaardigheid blijken beter in staat teksten te *reviseren* op basis van (ongefocuste) CF
- Leerders die een groter vertrouwen hebben in hun eigen kunnen blijken beter in staat hun tekst te *reviseren* op basis van (ongefocuste) *indirecte CF* dan leerders met minder vertrouwen
- Het *leereffect* van (ongefocuste) CF is groter voor leerders die beschikken over een betere taalvaardigheid, een groter taalanalytisch vermogen en/of een hoger motivatieniveau

DE MANIER WAAROP LEERDERS CF VERWERKEN

(VAN BEUNINGEN, 2016)

- M.b.v. *hardopdenkprotocollen* gekeken naar denkprocessen en strategiegebruik van leerders die tijdens tekstrevisie *relatief veel* en *relatief weinig profiteren* van (ongefocuste) *directe* en *indirecte CF*
- Waarom leerders soms niet profiteren van (m.n. indirecte) CF
  - Vermijdingsstrategieën (ze verwijderen/herformuleren gecorrigeerde passages)
  - Slordigheid (ze zien correcties over het hoofd)
  - Missen van regelkennis (ze kunnen juiste vorm niet afleiden)
  - Ingeslepen fouten (bv. 'na een komma moet altijd een hoofdletter')
  - Gebrek aan vertrouwen in adequaatheid van CF ('bv. 'ik weet zeker dat dit goed is')

DE MANIER WAAROP LEERDERS CF VERWERKEN

(VAN BEUNINGEN, 2016)

- Leerders die **directe CF** ontvingen namen **correcties** meestal zonder **meer over** in gereviseerde tekst
- Leerders zetten **meer gevarieerde** en **meer diepgaande strategieën** in tijdens verwerking van **indirecte CF**, bijvoorbeeld:
  - Aanspreken van regelkennis
  - Aanspreken van taalgevoel
  - Inzetten van analogiestrategieën
- Lijkt aanwijzing voor **groter leerpotentieel** (want dieper verwerkingsniveau) van indirecte CF, maar **revisiesucces en leereffect** van indirecte CF is over het algemeen toch **kleiner**, wellicht doordat leerders **houvast missen** ('klopt mijn correctie wel?')
- Bijkomende bevinding: leerders **presteren beter** onder **hardopdenkcondities** (hardopdenken stimuleert concentratie en bewuste verwerking van CF)

IMPLICATIES VOOR HET NT2-ONDERWIJS

CONCLUSIE UIT VOORGAANDE

- **Schrijven** in combinatie met **CF** effectief als motor van tweedetaalverwerving ('writing-to-learn')
- Doordat CF leeders' **aandacht** op gepersonaliseerde wijze in de **betekenisvolle context** van een schrijfpdracht richt op **vormaspecten** ('focus-on-form')
- **Type probleem** dat aangepakt moet worden en **eigenschappen van de doelgroep/individuele leerling** zouden meegenomen moeten worden in feedbackkeuze (NB: meer onderzoek nodig!)

TERUG NAAR HET BEGIN

Effectieve feedback is:

- **Specifiek** (is CF op schrijfproducten per definitie)
- **Doelgericht**
- **Passend**
- **Motiverend**
- **Richtinggevend**
- **Vraagt verwerking/mogelijkheid ervan te leren**

Hogeschool van Amsterdam

CF IN DE PRAKTIJK

- Mogelijkheid tot **revisie** is essentieel; feedback is pas waardevol als leerders die **actief gebruiken (verwerking/leren stimuleren)**
- **Benadruk** ook voor leerders het **doel** en het **belang** van feedback en revisie en probeer **geloof in eigen kunnen** te stimuleren (**doelgericht; motiverend**)
- **Verschillende feedbackvormen** kunnen effectief zijn voor verschillende soorten fouten en/of verschillende leerders (**doelgericht; passend; richtinggevend; motiverend**)
- Feedbackvormen kunnen **elkaar aanvullen** en/of **opvolgen** (bv. directe en indirecte CF, peer- en expertfeedback) (**doelgericht; passend; richtinggevend; motiverend**)
- Feedback-'**instructie**' en -**consistentie** zijn belangrijk (**doelgericht; motiverend**)

Hogeschool van Amsterdam

CF IN DE PRAKTIJK

- Laten leerders een **portfolio** en/of '**foutenlogboek**' aanleggen t.b.v. zelfregulatie (**verwerking/leren stimuleren; doelgericht; motiverend**)
- Geef feedback op vorm het liefst in een **op inhoud georiënteerde, betekenisvolle context** ('focus-on-form') (**doelgericht; motiverend**)

Verder

- Laat feedback een keer verwerken onder **hardopdenkcondities** (hoeft niet in het Nederlands) om:
  - **Inzicht** te krijgen in de **aanpak** en **problemen** (bv. kennishiaten, gefossiliseerde fouten) van een leerder
  - De leerder te stimuleren CF met **meer aandacht** en **bewuster** te verwerken

MEER WETEN/LEZEN?

Bitchener, J. & Ferris, D. (2012). *Written Corrective Feedback in Second Language Acquisition and Writing*. New York: Routledge.

Bitchener, J. & Storch, N. (2016). *Written Corrective Feedback for L2 Development*. Bristol: Multilingual Matters.

Van Beuningen, C.G. (2010). Corrective feedback in L2 writing: Theoretical perspectives, empirical insights, and future directions. *International Journal of English Studies* 10(2), 1-27.

Van Beuningen, C.G. (2012). Het nut van de rode pen: of, hoe en wanneer correctie bijdraagt aan de schriftelijke taalvaardigheid van tweedetaalleerders. *Levende Talen Tijdschrift* 13(4), 3-12.

Van Beuningen, C.G. (2016). Waarom werkt de rode pen (niet altijd)? Denkprocessen en strategiegebruik van leerlingen tijdens de verwerking van correctieve feedback. *Les* 34(199), 14-16.

Van Beuningen, C.G. (2017). NT2-leerlingen profiteren van correctieve feedback. *Tijdschrift Remedial Teaching* 25(2), 18-19.

DANK VOOR DE AANDACHT! VRAGEN?

Catherine van Beuningen

Contact: c.g.van.beuningen@hva.nl

<http://catherinevanbeuningen.weebly.com/>

